

bilješke

MEĐUNARODNA KONVENCIJA O ZAŠTITI KULTURNIH DOBARA U SLUČAJU RATA

U dosadašnjima ratovima nanosene su ogromne štete kulturnoistoriskom i umjetničkom nasljeđu mnogih naroda. Zbog usavršavanja tehnike ratovanja eventualni novi oružani sukobi još će više ugrožavati spomenike kulture. S druge strane, općenito je shvaćena vrijednost kulturnih dobara ne samo za zemlju, gdje se ona nalaze, nego za čitavo kulturno čovječanstvo i u vezi s tim potreba njihovog čuvanja.

Sve te činjenice traže da se zajedničkim snagama preduzmu mjere koje bi zaštitile kulturna dobra. Haška konvencija iz 1899 i 1907 godine i t. zv. Vašingtonski pakt iz 1935 godine ima niz odredaba i koje su inspirisane željom da se sačuvaju spomenici kulture. U organizaciji UN-a, u UNESK-u se već duže vremena radi na proučavanju ovoga pitanja. Vršene su mnoge studije, data su mišljenja mnogih vlada i stvoreno je više projekata u ovom pogledu. Najposlije je došlo do projekta jedne međunarodne Konvencije i Pravilnika o izvršenju te Konvencije o zaštiti spomenika kulture u slučaju rata koji za sadašnje prilike izgleda realan i koji bi mogao biti prihvaćen od većeg broja zemalja. Taj projekat je nedavno dostavljen članicama OUN-a da ga razmotre prije nego što dođe do međunarodne konferencije u Hagu o tom pitanju.

U tijesnoj vezi sa Konvencijom izrađen je i projekat Deklaracije koji je također razaslat vladama pojedinih zemalja da ga prouče, usvoje i potpišu. Po svom obimu i detaljima Deklaracija je mnogo uža od Konvencije i ona obavezuje samo jednu zemlju, ona je, dakle, unilateralna, za razliku od Konvencije koja je bilateralna, odnosno, monolateralna. Deklaracija je, prema tome, zamišljena kao neka vrsta stepenice ka Konvenciji.

U januaru 1954 godine Sekretarijat za inostrane (poslove pozvao je pretstavnike Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture, Saveza muzejsko-konzervatorskih društava i neke druge na sastanak o pitanju teksta Deklaracije i Konvencije. Na predlog Saveznog instituta riješeno je da se nacrt još, i to šire prodiskutuje.

Izvjestan posao najprije je obavljen na sastanku rukovodilaca zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, koncem januara, a onda se nastavio rad u samim zavodima i republičkim muzejsko-konzervatorskim društvima. Primjedbe na priložene tekstove dostavljane su Saveznom institutu za zaštitu spomenika kulture u Beograd čija je pravna služba to onda središala. Osjetila se potreba održavanja još jedne široke konferencije konzervatora, muzealaca, pretstavnika Sekretarijata za inostrane poslove, Sekretarijata za unutrašnje poslove, JNA i drugih faktora, sna kojoj je trebalo o najvažnijim pitanjima izraditi zajedničke stavove. Tako je došlo do konferencije u Beogradu 26 III 1954 godine, koja je to i učinila. Posije toga je Sekretarijat za inostrane poslove izradio svoj stav i dao posljednju redakciju teksta Konvencije i Deklaracije s čime smo nastupili na međunarodnoj konferenciji, koja je održana u Hagu od 21. IV. do 14. V. 1954. godine gdje su našu zemlju predstavljali diplomatski pretstavnik u Hagu Milan Ristić i dr. Cvito Fisković, direktor Konzervatorskog zavoda u Splitu.

Konferencija u Hagu je donijela t. zv. Finalni akt Konvencije (Acte final de la conference intergouvernement-

tale sur la protection des biens culturels en cas de conflit arme), koji je za sve pozvane članice OUN-a bio otvoren do 31. XII. 1954. godine.

Naša FNR Jugoslavija je ovu Konvenciju ratificirala.

Iznijeću u najkraćim potezima sadržaj Konvencije i glavne karakteristike njenih odredaba.

Predlog Konvencije počinje uvodom kojim se ističe da konzervacija kulturne baštine interesu je sve zemlje i da čuvanje ovih dobara mora biti organizovano već u doba mira. U prvom dijelu najprije je data definicija kulturnih dobara, a onda predviđene opšte odredbe koje se odnose na zaštitu svih tih kulturnih dobara. U drugom dijelu se predviđa pojačana zaštita izvjesnog užeg broja nepokretnih kulturnih dobara posebnog značaja. Jedno poglavlje je posvećeno transportovanju kulturnih dobara u ratu, a jedno govori o specijalnom osoblju za zaštitu spomenika. Ostali dijelovi Konvencije regulišu pitanja obilježavanja spomenika (znaka raspoznavanja), primjene Konvencije i t. d.

Definicija kulturnih dobara nije tako široka, ali ona obuhvata ono što je najvažnije i što je u sadašnjim uslovima izgledalo realno: nepokretne i pokretne kulturnoistoriske i umjetničke spomenike. Prirodne rijetkosti i ljepote nisu obuhvaćene. Usvojen je princip obaveznog prijavljivanja kulturnih dobara Generalnom direktoru UNESK-a, a naročito kada se radi o skloništima pod posebnom zaštitom. U vezi s ovim, usvojen je i princip obaveznog obilježavanja kulturnih dobara internacionalnim znakom. Za slučaj okupacije neke zemlje okupator je obavezan da u konzervatorskim zahvatima obezbijedio učešće nacionalnih stručnjaka, principa i propisa.

Mnogo je diskutovano o tome što se Konvencijom predviđa i mogućnost »neophodne vojne potrebe« koja ide na štetu kulturnog dobra. To se u sadašnjim uslovima nije moglo izbjeći. Ipak je stvar donekle poboljšana time što odluka o eventualnom uništenju jednog kulturnog dobra zbog »neophodne vojne potrebe« ne može donijeti svaki vojni starješina, nego najmanje komandant divizije.

Pristupajući Konvenciji, sile-potpisnice primaju i obavezu da još u miru obave sve pripreme zaštite kulturnih dobara u slučaju rata i da o tome obavijeste sve građane. U vezi s ovim, našim konzervatorima se nameću ozbiljni zadaci.

Ni jedna ratujući strana ne može napasti kulturna dobra druge strane samo zato što ova nije na vrijeme preduzela mjere zaštite svojih dobara.

Po jednoj odredbi kulturna dobra okupirane zemlje se neće smjeti izvoziti, a alko su izvezena protivno toj odredbi, moraće se poslije rata vratiti. Isto tako, kulturna dobra se neće moći koristiti kao ratna šteta.

Općenito se može reći da ova međunarodna Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju rata znači jedan dobar korak naprijed u međunarodnom sporazumijevanju, a sa našeg konzervatorskog stanovišta ona ima veliki značaj. Za nas je ona korisna bez obzira na njene izvjesne nedostatke. Ona pred nas postavlja znatan broj vrlo odgovornih obaveza koje se odnose na izradu spiskova dobara, izradu skloništa i t. d. Ona je, po svemu, važan međunarodni dokument »sličan po važnosti Ženevskim konvencijama«.

Š. BEŠLAGIĆ

NAPORI I REZULTATI U RADU SAVEZA MUZEJSKO-KONZERVATORSKIH DRUŠTAVA FNRJ

Osvrt na prvu godišnju skupštinu

3. i 4. decembra 1954. god. u Beogradu je održana prva Godišnja skupština Saveza muzejsko-konzervatorskih društava na kojoj su muzealci i konzervatori naše Republike bili dosta brojno zastupljeni. Skupština je jasno pokazala da je ova mlada organizacija prebrodila period svojih organizacionih slabosti i da već sada ozbiljno ulazi u rješavanje zamašnih zadataka u vezi s radom muzeja i zavoda za zaštitu spomenika kulture.

Za ove 2 godine, koliko je proteklo od njegovog osnivanja, Savez je uspio da ostvari solidnu vezu sa društvima u svim republikama i da u najvažnijim i najaktuelnijim pitanjima koordinira njihov rad. Nekoliko poslova je dominiralo u radu društava i Saveza. Novi društveni poredak i sasvim drugačiji odnos prema muzejsko-konzervatorskim ustanovama tražio je nove pravne propise koji bi regulisali mnoga osnovna pitanja iz te oblasti. Zbog nedostatka novih propisa ili zastarjelosti postojećih propisa o muzejima i o zaštitnoj službi u (praksi je dolazilo do poteškoća, nespo razuma, a i naopakog postavljanja stvari. Sami muzealci su postavljali i obrazlagali potrebu uvođenja izbornosti svojih stručnih zvanja, a isto tako i potrebu uvođenja društvenog kolektivnog upravljanja u svojim ustanovama. Zamašne poslove oko izrade prednacrtu zakona i posebnih uredbi društva i Savez su uspješno obavili i u tome uveliko pomogli Saveznom izvršnom vijeću koje sada te propise treba da uskladi i izradi posljednju redakciju.

U smislu zaključaka osnivačke skupštine, koja je održana u decembru 1952. godine u Novom Sadu, Savez je od Društva NR Srbije preuzeo izdavanje časopisa »Muzeji«. Tako je prije nekoliko mjeseci izašao iz štampe osmi broj ovoga časopisa, koji znači prvi broj godišnjaka novoosnovanog Saveza. »Muzeji« tretiraju muzeološku i konzervatorsku problematiku, donose raznovrstan materijal iz cijele zemlje, ukusno su opremljeni. Novi broj je već pripremljen za štampu. Po svemu se vidi da ovaj časopis ima svoje veliko opravdanje.

U okviru Saveza, a i republičkih društava, formirana je sekcija za muzeje i spomenike Narodno-oslobodilačke borbe, a sada na beogradskoj skupštini i konzervatorska, etnografska, prirodoslovna i pravna sekcija. Obimna problematika po ovim sektorima rada, zajednička svim republikama, mnogo će se lakše rješavati pomoću ovih sekcija. Već dosada se uočilo kako na pr. na sektoru spomenika NOB-e ima toliko aktuelnih a neriješenih osnovnih pitanja. Slična je situacija i kod ostalih sektora.

Naša zemlja je članica ICOM-a (International Council os Museums i ima svoju nacionalnu komisiju od 12 članova kojoj je osnovni zadatak da obavlja sve poslove u odnosu na inostranstvo. Naša nacionalna komisija ICOM-a se tretira specijalnim organom Saveza. Njene članove je izabrao Savez. Ova organizacija (preko Saveza već duže vremena priprema izdavanje jedne reprezentativne publikacije o našim muzejima koja će se štampati o trošku UNESK-a. Na skupštini u Beogradu se dosta raspravljalo o statusu i radu ove organizacije.

Na međunarodnoj konferenciji ICOM-a u Italiji, (prošle godine, preporučeno je da se u sve 32 zemlje učlanjene u ovu međunarodnu organizaciju organizuje Dan muzeja. Izvršavajući taj zaključak, u našoj zemlji je ove godine organizovan ne samo Dan, nego Nedjelja muzeja i zaštite spomenika kulture i prirodnih rijetkosti. Rezultati su bili vrlo veliki i odgovarali su uloženoj trudu. (Sam Muzej u Bitolju je na pr. u toku Nedjelje imao 29.000 posjetilaca). Za postignut uspjeh u ovoj akciji Savez i društva su dobila vidna priznanja od UNESK-a. Nedjelja muzeja i zaštite spomenika ostaće stalan oblik aktivnosti ove organizacije koja će svake godine sve više afirmirati muzejske i konzervatorske ustanove i približavati ih širokim narodnim slojevima.

Dosada su samo neka republička društva imala karakter sindikalne organizacije, a ostala su u tom pogledu bila uključena ili u udruženja univerzitetskih nastavnika i naučnih radnika, u udruženja srednjoškolskih nastavnika, ili u neka druga. Iskustvo je pokazalo da bi bilo najkorisnije da čitav Savez bude organizovan kao sindikat, pa je ova Skupština u tome smislu donijela odluku o svojoj reorganizaciji. Centralni odbor SS I je ovu organizaciju već prihvatio kao svoju.

Zaključci beogradske skupštine su precizirali glavne zadatke Saveza u narednom radnom periodu. Opšti zaključak se odnosio na to da je muzejsko-konzervatorski sektor FNRJ u proteklom periodu postigao nesumnjive uspjehe zalaganjem članova, društava i Saveza, čija su nastojanja otežana a rezultati umanjeni, jer nisu postojali fiksirani propisi koji bi regulisali odnose muzejsko-konzervatorskih ustanova kao javnih ustanova.

Na skupštini je formirana delegacija od predstavnika svih republika pod rukovodstvom novog pretsjednika Saveza Marcela Gorenca iz Zagreba, koja je posjetila potpretsjednika Saveznog izvršnog vijeća druga Rodoljuba Čolakovića i izložila mu zadatke Saveza i društava i poteškoće s kojim se ovi bore.

Š. BEŠLAGIĆ

SPELEOLOŠKI KONGRES U POSTOJNI I OSNIVANJE SPELEOLOŠKE SEKCIJE U NR BIH

Od 21. do 24. januara 1954. god. održan je prvi speleološki Kongres Jugoslavije u Postojni, na kome je bilo prisutno preko 150 naučnih radnika raznih struka i ostalih zainteresiranih speleologa, planinara i drugih.

Na kongresu su održani referati o stanju i razvoju speleologije u pojedinim republikama kao i o prvom međunarodnom speleološkom kongresu održanom u Parizu, kome su prisustvovali i delegati iz naše zemlje.

U radnom dijelu kongresa održan je veliki broj referata, koji su pobudili veliki interes, te ćemo navesti samo jedan dio održanih referata: Dr. Simo Milojević: Problem iskorištavanja slankastih vrela u Primorju, Kunaver P. Proučavanje našeg visokogorskog krasa, Ing. Janko: Speleologija u našem novom gospodarstvu, Dr. Hadži: Značaj pećinske faune, Dr. Brodar: Paleolitik na krasu, Dr. Bohinec: Kraška bibliografija, Dr. Savnik: Katastar kraških objekata i problemi iz kraške nomenklature, Ribar F.: Tehnika proučavanja j?ma.

Po referatima razvila se diskusija, a specijalni interes je bio kod referata koji su tretirali kraške probleme u vezi sa unapređenjem izvjesnih gospodarskih pitanja, tako na pr. snabdijevanje vodom otoka Korčule, te je naglašeno da će se u buduće pokloniti potrebna (pažnja ovim problemima uz saradnju svih zainteresovanih. Isto tako postoji veliko interesovanje za pitanja daljeg proučavanja (pećina, kao i daljeg otkrivanja do sada još nepoznatih.

Prikazivanjem filmova i diapozitiva o kršu i ostalim područjima koji su u vezi s time, te posjetom Postojnskoj jami, Skocjanskim jamama kod Divače i ostalim objektima te vrste, učinilo se je mnogo da Kongres vrlo dobro uspije i da ostavi snažan utisak na sve učesnike.

Među ostalim zaključcima donesen je i zaključak da će se još u ovoj godini osnovati speleološka društva po Republikama ili sekcije da bi se mogao osnovati Savez speleoloških društava Jugoslavije, a u cilju daljeg proučavanja špilja i objekata na kršu u vezi s tim pitanjima.

U našoj Republici osnovana je Sekcija speleologa sa sjedištem u Sarajevu, koja će okupiti sve naučne radnike, speleologe, amatere planinare, turiste i druge, koji imaju interesa za ova pitanja, da bi se od sada mnogo intenzivnije radilo na polju speleologije.

Zavod je stavio pod zaštitu države naše najpoznatije i najinteresantnije pećine kao i još neke objekte interesantne kao prirodne rijetkosti na kršu i preduzete su mjere da se svi naši takvi objekti zaštite i sačuvaju od svakog oštećenja i uništenja.

Ing. V. RŽEHAK

KONZERVATORI BOSNE I HERCEGOVINE POSJETILI ISTANBUL

Najveći broj spomenika kulture u B. i H. pripada t. zv. Turskom periodu. Njihovo proučavanje nužno traži i poznavanje spomenika turskog naroda. Zbog toga odlazak konzervatora naše Republike (ing. arch. Džemal Čelić, akad. slikar i prof. Više pedagoške škole u Sarajevu Hakija Kulenović i Šefik Bešliagić, direktor Zavoda za zaštitu spomenika kulture NR B i H) u Istanbul ima i poseban razlog i svoj značaj.

Putovanje je omogućeno uglavnom pomoću Turističkog saveza B i H koji, inače, kulturno-istoriskim i umjetničkim spomenicima, kao važnim atraktivnim faktorima turizma, posvećuje dosta pažnje. Organizacija putovanja obavljena je preko Komisije za kulturne veze sa inostranstvom.

Prije svega učinili smo nekoliko zvaničnih posjeta uglednim naučnim i kulturnim ustanovama Istanbula i upoznali se sa stručnjacima koji su nas najviše interesovali. Svuda smo naišli na srdačan prijem i najveću pažnju. Zahvaljujući susretljivosti koja nam je od strane ustanova i pojedinih stručnjaka ukazivana, kratko vrijeme našeg boravka (od 22. VI. do 3. VII. 1954 godine) racionalno smo planirali i bogato iskoristili. Posebno nam je bila dragocjena veza sa Zeki bej Izerom, profesorom Umjetničke akademije (Guzel Sanatlar Akademisi), inače umjetnikom i konzervatorom poznatim u čitavoj Turskoj, koji nam je posvetio mnogo vremena i pažnje.

Upoznali smo najvažnije arhitektonske spomenike i konzervatorske radove koji se izvode i pregledali istanbulske saraje i neke muzeje.

Besumnije, najznačajniji spomenici Istanbula su u njegovim džamijama, a ovih ima znatan broj i skoro svaka od njih je za sebe veliko umjetničko ostvarenje. Aja Sofija, Sultan Ahmedova džamija i Sulejmanija se najčešće ističu kada je riječ o najznačajnijim džamijama staroga Istanbula.

Kao neka vrsta pretstavnika drugih glavnih vrsta spomenika mogli bi se spomenuti: El Fatihova prostrana medresa, Sultan Ahmedova česma, Kapali čaršija sa čuvenim Sandal bezistanom, koju je, nažalost, požar u novembru 1954 godine veoma oštetio, i bezistan kod Jeni džamije u kome je t. zv. Misir čaršija. Ovim bezistanima uveliko slične naši u Sarajevu, samo što su naši mnogo manji i što se u istanbulskim odvija savremen i vrlo bujan trgovački život. Ostale spomenike, kojih Istanbul ima vrlo mnogo i koji su za proučavanje naših spomenika vrlo važni, kao na pr. hammami, sebilji, stambene zgrade i t. d. u ovoj bilješci nije moguće čak ni spomenuti.

Medu najstarije znakove nekadašnje vizantske slave i veličine spadaju ostaci Justinijanove palače na obali Mramornog mora i Tekfur saraja koji se danas jedva drže.

Istanbulski saraji su dragocjeni spomenici kulture i s njima se Turci mnogo ponose. Kako se širilo Osmansko carstvo i kako je rasla moć vladara tako su i saraji sultana postajali raskošniji — od Činili kjoška i Top-kapu saraja, Dreko ljetnikovca Ajnal-Kavaka na drugoj obali Zlatnog Roga i Jildiza do Kjučuk-sua, Bejler-beja i Dolma Bagče saraja. Najprije građeni da zadovolje potrebe sjedišta cara i centra upravljanja zemljom, a onda da zadovolje potrebe lične razonode sultana da se zatim grade po ugledu na zapadne velikaše i da se u tome pogledu stvore dvorci koji po raskošju premašuju čak i Versaj.

Istanbul je poznat sa svojim raskošnim muzejima od kojih smo samo neke dospjeli da vidimo. U Muzeju islamske umjetnosti, u Riznici ili Zbirci porculana i fajansa u Top-kapu saraju i t. d. ima toliko mnogo neobično vrijednih eksponata. Bogatstvo muzejskih zbirki iznenađuje. Čini mi se da bi prava vrijednost svega mnogo bolje došla do izražaja kada bi se preglednije (ne pretrpano) izložila. Ali, možda to prostor ne dozvoljava. Povremene tematske izložbe, kako se to radi u Evropi i kod nas, u ovakvim uslovima mnogo bi više koristile.

U Istanbulu se vrši nekoliko većih konzervatorskih i restauratorskih zahvata. Najznačajniji su oni koje već godina obavlja američki konzervatori na Aja Sofiji i

Kahriji džamiji. Na unutarnjim zidovima ovih bivših vizantskih crkava Dojavljaju se divni mozaici i freske iz XI—XII vijeka, koji znače pravo istorijsko i umjetničko otkriće. Upravo se dovršavaju obimni i dosta smjeli restauratorski radovi na prostranim El Fatihovim medrasama. Na minaretima Bajazitove i Jeni džamije također su radovi u najvećem jeku. Vidjeli smo i jednu skoro restauriranu medresu čiji je atrij uspješno adaptiran za likovni izložbeni paviljon. Ovi radovi su za nas bili dosta poučni. Turski konzervatori se uglavnom pridržavaju istih principa kao i mi, oni u tome nisu kruti, a ponekad su u svojim zahvatima vrlo smjeli.

Materijalna sredstva za zaštitu spomenika kulture u Turskoj daju država i vakufi (Evkaf). Vrhovni stručni organ koji donosi odluke šta će se i kako konzervirati jest Visoka državna komisija za stare spomenike koju je postavila Narodna Skupština. Komisija se sastoji od 14 članova koji predstavljaju Ministarstvo prosvjete i neka druga Ministarstva, Univerzitet, Akademiju likovnih umjetnosti, Vakuf, i neke druge naučne ustanove. Svi su članovi doživotno izabrani od svojih ustanova i službu vrše dobrovoljno. Komisija ima svoj aparat stručnjaka i administratora. Sjedište joj je u Istanbulu, u jednom adaptiranom starom mektebu. Odluke ove Komisije su neprikosnovene.

Mi smo prisustvovali jednom sastanku te Komisije. Upoznali smo njenog predsjednika profesora arheologije Arifa Mutida Mansela i druge njene članove, upoznali smo se sa predmetima koji su tada raspravljani i metodama njihovog rada. Naše prisustvo ovoj sjednici bilo je lijep akt pažnje i obostrano je svesrdno primljeno.

Put u Tursku i boravak u Istanbulu, iako kratak, omogućio nam je prvo opšte upoznavanje značajnih spomenika kulture Istanbula i metoda njihove zaštite, što će korisno poslužiti našim studijskim radovima. Osim toga, ova prva posjeta konzervatora savezničkoj Turskoj stvorila je stručna poznanstva i veze koje će se u obostranom interesu produbljivati. I mi i turski konzervatori smo potpuno svjesni koliko ovakve veze i izmjene iskustava znače u našim poslovima i koliko su one, istovremeno, doprinos produbljivanju kulturnih i naučnih veza naša dva prijateljska naroda.

Š. BEŠLAGIĆ

STARA CRKVA U SELU JAVORANIMA

Prije kratkog vremena javio se našem Zavodu paroh Srpsko pravoslavne crkvene opštine u Zenici, protojerej Dušan Mladenović, šaljući nam opis jedne male drvene crkve i starih ikona koje su se u njoj nalazile, dok ih on nije, zbog ugroženosti, prenio u novu crkvu istog sela. Radi se, naime, o crkvi u selu Javoranima, sreza kotorvaroškog, gdje je gore spomenuti sveštenik bio više godina paroh i po vlastitim sklonostima vodio bilješke o starinama u mjestu i okolici.

Iz izvještaja g. Mladenovića vidi se da ljudi u selu Javoranima ne pamte i ne znaju kad je drvena crkva podignuta, ali kako se u njoj nalazi više ikona kao priloga crkvi Sv. Nikole — a to je ta — onda se može smatrati da je crkva podignuta nešto prije nego su ktitori ikona datirali svoje zapise na njima. Zapisi su datirani 1756—1758.

Crkva ima izgled kao i većina takvih crkava u sjevernim krajevima Bosne: vrlo niski perimetralni zidovi od debelih hrastovih dasaka, sa krovom koji skoro dotiče zemlju i koji se sastoji od četiri sloja hrastovih daščica. Dimenzije crkve su 9X4,5 m. Zanimljivo je da ova mala crkva ima i narteks. Na carskim dverima, osim slike Blagovijesti su i slike sv. Petra na lijevom krilu i Pavla na desnom. Dveri su iz godine 1758. Na njima ima zapis iz 1821 godine u kom se veli da je zima bila tako topla da su šljive procvale na Sv. Savu.

Stanje crkve je dosta dobro. Gornji sloj daščica na krovu počeo se vitoperiti. Za vrijeme prošlog rata crkva je opljačkana, ali je u njoj ostao još znatan broj starih ikona koje većinom potiču od jednog zasada nepoznatog majstora 18 vijeka. Među sačuvanim vrijednim ikonama koje imaju i zapise kada su crkvi poklonjene, navodi paroh Mladenović

6 ikona sv. Nikole, 3 ikone sv. Ilije, jednu Bogorodičinu, 2 sv. Stefana, jednu Petra i Pavla, i jednu Jovana Krstitelja.

U zapisima na ikonama spominju se imena tadašnjih stanovnika Javorana i okolnih sela, no mnogima se danas više ne zna ni za trag. U crkvi se nalaze i izvjesne stare knjige, također sa zapisima, i neke sitnije bogoslužne potreštine.

Osim stručnjaka, danas se rijetko nađe čovjek koji će u svom svakodnevnom poslu svratiti pažnju i na spomenike kulture, a kamoli voditi o njima brigu. Mi smo u ime naše kulturne prošlosti zahvalni g. Mladenoviću na njegovom izvještaju, jer on nosi dvojaku korist: poticaj drugima i daljnu brigu našeg Zavoda o zaštiti samog spomenika.

D.M

KONZERVATORSKI SEMINAR U SKOPLJU

Od 15.—26. aprila 1954. g. učestvovali su na kursu konzervacije ohridskih ikona u Skoplju drugovi Mazalić Đoko i Tihjić Smail. Za naš Zavod bilo je to od posebnog interesa, jer Savezni institut u Beogradu nije mogao da u toj godini organizuje drugi dio seminara, koji je započeo u septembru 1953 g. u Ohridu, gdje je obrađen samo materijal oko konzervacije zidnih slika. Seminarom je rukovodio drug Zdravko Blažić, konzervator Zavoda za zaštitu spomenika kulture NR Makedonije u Skoplju.

Na seminaru drugovi su se upoznali sa slijedećim radovima: 1. — Skidanje prostog zlata sa prave pozlate; 2. — Kitiranje šupljine u pozlati; 3. — Priprema mase za modeliranje; 4. — Liječenje ikone od crvotočine; 5. — Skidanje starih plombi i retuša; 6. — Injektiranje podklobučanih mjesta; 7. — Popunjavanje otpalih dijelova daske od ikona; 8. — Dezinfekcija i dezinsekcija iscvotočene daske na ikonama; 9. — Skidanje uljnih premaza sa uljane slike; 10. — Skidanje starih lakova; 11. — Spravljanje ljepljivog i krpanje uljanih slika, 12. — Spravljanje kita za ispunjavanje iscvotočenih dijelova daske; 13. — Odabiranje platna za upotrebu gadionice; 14. — Skidanje platna sa leđa otrgane tempera zidne slike.

Našim službenicima ukazana je od strane Konzervatorskog Zavoda u Skoplju posebna pažnja tako da su mogli steći uvid u razne probleme koji iskrsavaju pri konzervaciji starih slika u našoj Republici.

Rijedak je primjer ovakve prakse, gdje poznati konzervator prenosi iskustva na svoje kolege, koji nemaju potrebnu

praksu. Dosada je skoro bilo pravilo da su konzervatori ljubomorno čuvali svoje znanje, kao tajnu koju niko nije smio, ni trebao, znati. Ovaj seminar kao da je prekinuo tu praksu, što je svakako pozitivan korak u razmjeni iskustava iz područja konzervatorske službe, a što svakako treba istaći i pozdraviti. S te strane ovaj Zavod zahvaljuje Konzervatorskom Zavodu NR Makedonije i njegovom službeniku drugu Blažiću na ukazanoj stručnoj pomoći.

S. TIHIĆ

RAZMJENA STRUČNJAKA - KONZERVATORA SA FRANCUSKOM

U septembru 1953 god. grupa francuskih konzervatora kojoj su bili na čelu gg. Charles Picard, član Akademije i arch. Albert Chauvel, generalni direktor historijskih spomenika, posjetila je našu zemlju i obišla niz najznačajnijih konzervatorskih radilišta na teritoriju NR Srbije i Makedonije.

Mjesec dana kasnije grupa naših konzervatora na čelu sa drugom V. Mađarićem, direktorom Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture obišla najvažnija konzervatorska radilišta Normandije.

Normandija je vanredno bogata spomenicima kulture Srednjeg vijeka — veličanstvenim gotičkim katedralama, samostanima, sjajnim dvorcima feudalaca, kao i arhitektonskim spomenicima Novoga vijeka od Renesanse naovamo. U toku (posljednjeg rata Normandija je bila poprište najvećih borbi na zapadnom frontu, posljedice tog događaja — pustoš i ruševine — na mnogim mjestima i danas su vidljive. Veliki broj spomenika od vanredne kulturno-historijske vrijednosti nastradao je u ovome ratu, a među njima naročito treba istaknuti katedralu u Rouen-u, crkvu st. Maclou i Palatu pravde u istom gradu, spomenike grada Le Havre-a, gradska utvrđenja i katedralu u St. Lo-u, zatim brojne spomenike Lisieux-a, Falaise-a Argentan-a i mnoge druge.

Odmah po svršetku rata ekipe službe zaštite spomenika pristupile su spašavanju onoga što se poslije ratnih razaranja dalo još spasiti, a zatim planskom restauriranju i rekonstrukciji objekata. To su ogromni i vanredno skupi radovi i traju i trajaće godinama. Samo na klesanju kamena za katedralu u Rouen-u radi Dreko 60 klesara, dok predračun ukupnih radova iznosi oko 800,000.000.— franaka.

Međusobne izmjene mišljenja i iskustva francuskih i naših konzervatora besumnje će doprinjeti daljnjem unapređenju konzervatorske djelatnosti kod nas.

DŽ. ČELIĆ